

УДК: 338:371.15:331101.39

Чепига М.П., професор кафедри біохімії, біотехнології та загальної біохімії.

Драчук А.О., доцент кафедри внутрішніх хвороб тварин та клінічної
діагностики[©]

Галяс В.Л., професор, зав. кафедри біохімії, біотехнології та загальної біохімії.

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького.*

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ФАХОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Ключові слова: навчання, студент, педагогіка, атестація, викладач, майстерність, заробітна плата.

Обґрутовано необхідність проведення фахово-педагогічної атестації викладачів ВНЗ на основі педагогічних здібностей.

Відомо, що прогрес у суспільстві визначає технічна і управлінська інтелігенція. Якість її підготовки залежить від можливостей ВНЗ працювати згідно галузевого стандарту. Проте, у стандартах не обумовлено, що якість підготовки фахівців залежить від педагогічного таланту викладача (професора, доцента, асистента).

В жодній інструкції не прописано як перевірити педагогічну придатність викладача. Досі головним є науковий ступінь і вчене звання, а всі інші педагогічні таланти і можливості генерувати ідеї для створення і вирішення проблемних ситуацій ніким не враховуються, і ніхто не хоче їх перевіряти. Але це ще не все. Колись професор Зверєва Г.М. сказала цікаву фразу про претендента в аспірантуру: «У него нет вида преподавателя». А скільки у ВНЗ України є викладачів, що не відповідають цій вимозі? А хіба у нас їх немає?

На порядок денній постає проблема визначення педагогічної придатності науково-педагогічних працівників університету.

Майстерність викладача - поняття багаторганне, воно охоплює різні сторони його творчої діяльності: це глибоке знання свого предмета і вільне володіння ним, це вміння найефективнішими методами передавати свої знання студентам, враховуючи рівень їх інтелектуального розвитку, це вміння формувати позитивні якості загальнолюдської моралі у своїх студентів, це душі їхніх, це вміння бачити в кожному студенту неповторну особистість і вміння передбачити результати своєї праці, це вміння враховувати суб'єктивні і об'єктивні закономірності і випадкові фактори та ін.

Такі вміння до викладача приходять не самі собою, вони приходять з досвідом і залежать від педагогічних здібностей викладача, від бажання удосконалювати ці здібності, від любові до студентів.

[©] Чепига М.П., Драчук А.О., Галяс В.Л., 2013

Сприяти викладачу виробляти такі уміння може доброчесливий, професійний аналіз його діяльності на занятті з боку колег, методистів, адміністрації, а також самоаналіз своїх занять, свого стилю спілкування з студентами.

Здійснювати аналіз і самоаналіз допоможуть результати, які можна одержати на основі запропонованих нижче методик (описаних В.Н. Гладуненком, 1996). Вони сприяють оцінці педагогічних здібностей викладача, його стилю спілкування, реалізації організаційно-дидактичних завдань.

Зміст методик де в чому переплітається, і це закономірність, бо всі дії викладача на занятті взаємопов'язані і, в кінцевому підсумку, виступають в єдиності при оцінці загального рівня багатогранної педагогічної праці викладача.

Як показує практика, аналізуючи діяльність викладача на занятті за пропонованими методиками, вдається: врахувати основні складові заняття; „розкрити майстерність конкретного викладача з притаманним лише йому яскраво вираженими педагогічними здібностями, а це в значній мірі сприяє об'єктивній характеристиці викладача; виявити резерви, упущення, недоліки.

Результати, які можна одержати на основі діяльності викладачів одного предмету, або циклу предметів, викладачів, які працюють на одному курсі, дають можливість об'єктивніше, виходячи з конкретних потреб спланувати роботу методичних комісій, семінарів, конференцій, консультацій, організувати таку пільгову допомогу, якої потребує той чи інший викладач і т.д. Водночас ці методики сприяють самоаналізу занять, що, в свою чергу, стимулює самоосвіту, критичну самооцінку, впевненість, бажання вивчити той чи інший досвід тощо.

Розглянемо деякі аспекти вивчення педагогічних здібностей викладача на заняттях:

1. *Дидактичні здібності* - це вміння донести до студентів (слушачів) найдопустимішими методами навчальний матеріал.

Викладач з розвинутими дидактичними здібностями уміє подати матеріал чи проблему ясно, зрозуміло, викликаючи у учасників зацікавленість, пробуджуючи в них активну розумову діяльність він стимулює самостійну роботу. Такий викладач враховує психологічний стан учасників, рівень їх розвитку, наявний обсяг знань. Часто, особливо малодосвідченим викладачам, викладачам-студентам, програмовий матеріал видається простим, легкодоступним, таким, який не вимагає якихось особливих роз'яснень повторень. Такі викладачі орієнтуються лише на свій рівень розуміння матеріалу, а не на рівень розуміння і сприйняття його студентами (слушачами).

Досвідчений викладач здатний уявити себе на місці студента (слушача), зрозуміти, що просте, доступне, дорослому, може бути складним і мало доступним сприймаючим. Він враховує різні рівні розвитку пізнавальних здібностей студентів (слушачів) (сприйняття, пам'ять, логічне мислення, уява), вміє підготувати їх до сприймання нового матеріалу, створює, якщо потрібно, паузи для переключення слухачів з відпочинку на перерві на активну роботу в аудиторії, з одного виду діяльності на інший, "збудить" одних і "вгамує" інших,

протягом усієї пари забезпечить сприятливу навчальну і психологічну атмосферу.

2. *Академічні здібності* - це здібності, які проявляються у захопленні відповідною галуззю науки.

Викладач з академічними здібностями має глибокі та обширні знання зі свого предмета, що виходять за межі навчальної програми, він вільно володіє ними, виявляє постійний інтерес до "своєї" галузі науки.

3. *Перцептивні здібності* - це здібності відчути, зрозуміти і відреагувати правильно на тимчасовий психологічний стан студента (слухача).

Викладач з такими здібностями за незначними ознаками, малопомітними зовнішніми проявами (очі, рухи, мова, дії і т.д.) вловлює найменші зміни у внутрішньому світі студента (слухача) і знайде підхід щоб допомогти йому.

4. *Мовні здібності* - це здібності просто, чітко і зрозуміло виражати свої думки, міркування, почуття мовою з вдалою мімікою і пантомімікою.

Це одна з найважливіших здібностей у професії викладача, бо передача інформації від викладача до слухача носить в основному словесний характер.

Мова у викладача з такими здібностями відрізняється внутрішньою структурою, переконливістю, зацікавленістю в тому, про що він говорить. Такий викладач уміє вживати слова і вирази, які мобілізують увагу і активізують мисленну діяльність студентів, він вдало використовує гумор, жарт, іронію.

Мова у викладача має бути живою, образною, виразною, емоційною, а вимова - з чіткою дикцією, без граматичних, логічних, стилістичних, фонетичних помилок, з помірним темпом і помірною висотою голосу.

Однотонна, тягуча мова швидко втомлює слухачів, викликає в них в'ялість, апатію, інколи дратує їх.

5. *Організаторські здібності* - це, по-перше, уміння організувати слухацький колектив і, по-друге, вміння організувати свою роботу на занятті. Викладач з організаторськими здібностями швидко створює ділову, робочу обстановку на парі. Усі розпочаті справи він доводить до логічного завершення, ніхто в аудиторії не залишається поза його увагою.

Організація власної роботи викладача полягає в умінні правильно планувати час, розподіляти роботу в часі і контролювати себе. У випадку витрат часу на непередбачені ситуації, які можуть виникнути на занятті, досвідчені викладачі оперативно вносять корективи в розподіл часу (знають, який матеріал із запланованого можна зняти з даної пари, який перенести на наступну, яку форму роботи замінити іншою тощо). Якщо залишається резерв часу, то такі викладачі завжди мають додатковий матеріал, аби заповнити цей резерв.

6. *Авторитетарні здібності* - здібності до доброзичливого і безпосереднього емоційно-вольового впливу викладача на студентів (слухачів) так, щоб це сприяло утвердженню його авторитету.

Авторитетарні здібності залежать від цілого ряду особистих якостей викладача, зокрема його вольових якостей (рішучості, витримки, терпимості,

наполегливості, вимогливості, почуття "міри" та ін.), а також від почуття відповідальності за здоров'я дітей, за їх інтелектуальний і духовний розвиток.

Здібний педагог ніколи не поранить душі того, хто хоче навчитись, знайде, зважаючи на особистість, до нього такий підхід, який би переконав його діяти відповідно до загальноприйнятих правил, норм, домовленостей тощо.

Студенти (слухачі) поважають викладачів, які уміють вимагати, домагатися свого без примусу, погроз, а також без надмірного педантизму. Не користуються авторитетом в слухачів викладачі, які проявляють надмірну довірливість, в'ялість, безпринципність, м'якотільств, безвольність.

7. *Комуникативні здібності* - це здібності до спілкування з студентами (слухачами), вміння знайти правильний підхід до них, встановити відповідні взаємини.

Викладач з такими здібностями перш за все справедливий, він уміє знаходити найбільш ефективні способи впливу на слухачів, дотримуючись при цьому меж їх застосування, враховує в кожному випадку обставини, конкретну ситуацію. Такий викладач проявляє розумну любов до учасників навчання, поєднує обґрунтовану вимогливість з повагою особистої гідності студентів (слухачів). Педагогічний контроль з довір'ям, вольову врівноваженість з простотою, природністю, щирістю, доброзичливістю.

8. *Здібності до педагогічного передбачення* - це здібності, які виражаються у передбаченні наслідків своїх дій, в умінні прогнозувати розвиток тих чи інших якостей студента (слухача). Вони тісно пов'язані з оптимізмом, вірою в людину, вірою в позитивний результат вибраних форм і методів педагогічного впливу на окремого слухача чи групу слухачів.

Викладач з такими здібностями знаходить можливість висловити обґрунтовану впевненість щодо успіхів у майбутньому працьовитих студентів (слухачів), а також застерегти при необхідності від помилок і упущенів, невдач тих, з якими це може статись.

9. *Здібності до розподілу уваги* - це здібності, які проявляються в умінні розподіляти увагу на всі види діяльності під час навчального процесу. Здібний викладач уважно стежить за змістом викладу матеріалу, за розгортанням своєї думки, правильністю висновків (як своїх, так і слухачів) і одночасно тримає в полі зору всіх учасників навчання, реагує на ознаки втомлюваності, неуважності, нерозуміння тощо. Він уміє регулювати увагу, маневрувати нею, поєднуючи активну, ділову зосередженість з швидким і вмілим реагуванням на усі процеси, що відбуваються в аудиторії.

10. *Уміння управляти своїм темпераментом.* Кожний викладач має знати тип своєї нервової системи, позитивні і негативні його сторони, об'єктивно порівнювати їх з своїми фактичними діями. Він повинен оптимально використовувати свої позитивні риси і уміти стримувати негативні.

Викладач має стежити за своєю поведінкою (позою, рухами, мімікою та ін.), бути терпимим, уміти володіти собою, управляти своїми почуттями, настроями, переживаннями.

Залежно від педагогічних здібностей і їх реалізації у навчально-виховному процесі повинен враховуватись рейтинг викладача, а на його основі доплата за педагогічну компетентність: науковий ступінь і вчене звання.

Відкритим залишається питання «а хто суддя», то про це в наступному повідомленні.

Література

1. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні (перекл. з анг. М. Олійник). – Львів: літопис, 2005. – 542 с.
2. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник // за редакцією Г.С. Сазоненко – П27. К.: 2000. – 560 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич: Коло. 2006. – 604 с.
4. Ильин Е.П. психология творчества, креативности, одаренности. – СПб.: Питер, 2001. – 448с.